

Сліпець

Леся Українка

(Нарис-pendant)

Motto: Душі ніхто не бачить, а чує – не кожний.

Дивна річ, я ніколи не знав напевне, сліпий я чи видющий. Люди часто вважали мене сліпим, а мені здавалося, що я таки видющий, тільки з того мені радощів не було, бо я не міг дивитись на сонце. Я пробував дивитись на нього крізь різнобарвні скельця і бачив часом його обриси, але де на нім плями, а де чиста поверхня, я не пізнавав, скельця збивали мене, бо все скрашували інакше. Як тільки ж я хотів поглянути на всього без жадних окулярів, світло разило мені очі до болю, біль колов мені мозок, від мозку пригніченість розпливалась по всіх тілі, і я ставав хворий і нездалий. Я мусив покинути проби дивитись на сонце голими очима, бо тямив, що то може мене убити, а крізь окуляри не мав уже охоти дивитись, бо зрештою і вони разили мене (і то дуже), а **сонця** не показували. Тоді я хотів бачити хоч саме світло, без сонця, але таки сонячне світло. Ой лихо, як воно разило мене! Просто криваві сльози витискало. Я хтів дивитись на білу мармурову статую в сонячному світлі, там високо на неприступнім п'єдесталі, о, вона була така гарна, от-от, здавалось, оживе і слово промовить, – тим часом мені починали боліти очі, і я вже не знав, чи то мені в очах тьмариться, чи статуя справді криється плямами цвілі та павутини, – і я знов плакав з болю і з жалю. Я хтів дивитись на білий з ніжними відтінками сніг... він мінився, мінився, ставав сивим, далі чорним, – я не знаю, то тільки в очах так було, чи він справді розтав і в болото обернувся, тільки я знов мусив плакати. Я хтів дивитись на срібно-рожеву західну хмарку, таку яскраву і таку милу, і дивився, і вона немов стала ще рожевіша, та мої очі так заболіли страшно, що я тільки тоді отямився, як уже хмарки не було, тільки темна-темна і понура ніч була надо мною, і передо мною, і геть навколо. І тоді мені вже й самому здалось, що я осліп, бо та ніч довго тривала, і я нічого не бачив, нічого ясного, нічого білого, нічого барвистого, тільки ніч... Я плакав і питав людей: чи я осліп? Одні здвигали плечима і казали: "Не знаю". Другі казали: "Не думай про те". Треті потішали: "І сліпі живуть на світі, єсть такі, що й зроду сонця не бачили". Я побачив, що ніхто мені **просто** правди не скаже, і замовк.

У мене давно була звичка ховатись по всяких темних закутках та печерах, коли світло намучить мені очі, і я сидів там самотньо і ждав, поки перестануть іти сльози з очей, потім я знов ішов шукати світла. Тепер я так не хотів. Мені схотілось товариства таких, як я, в самотньому закутку мені було страшно, а між здоровими людьми сумно, та й їм, може, було сумно зо мною.

І я пішов до шпиталю. Там мені добре було. Там була одна хвора дитина, що зроду сонця не бачила: хоч їй давали надію, що вона ще побачить його, але вона не вірила тій

надії і старалась навикнути, погодитися з ніччю, але часто спотикалася в темряві і тоді плакала. Часом вона довго-довго грала якісь тужливі мелодії (у неї була срібна арфа, трохи затяжка для неї і з твердими струнами) і потім знов плакала. Коли я підходив до неї, щоб пожалувати її, вона питала мене тихим голосом:

- Чи ти коли бачив сонце? яке воно? я думаю, що воно страшне, бо воно пече...

- І я так думаю, - відповідав я ще тихше.

- А світло ти бачив? - допитувалась дитина.

- Не знаю...

- Як не знаєш, ти ж був видющий?

- Я не знаю, чи я був видющий.

- Але ж ти бачив **щось**? - наставляла дитина вже роздражнена - скажи, як ти бачив?

Я починав розказувати, а далі сам плакав з жалю, і дитина плакала і через мої сльози, і через те, що не **розуміла**, все-таки не розуміла, **як** то я "бачив" **щось**.

Не раз вона мені казала:

- Нащо ж ти "дивився" на оте все, що ти звеш "біле"? Хіба то конче треба "дивитись"? Може ж, його можна "слухати"?

Я мовчав, бо я не міг їй сказати: "Тільки слухати - для людини не досить".

Дитина далі питала: "Нащо ж то "бачити", коли від того очі болять?"

Я знов не міг їй сказати: "А нащо ж очі, коли не бачити"? - і знов мовчав.

Дитина знов казала:

- Було тобі не дивитись хоч на ту якусь "хмару", що то наостанку була, то через неї так очі болять у тебе, - тут дитинка ніжно поцілувала мені очі, знайшовши їх ручками, хоч говорила гнівно, - якби ти не цікавився різними "хмарами", та якимсь там "білим", та не "дивився б", то був би здоровий, і ніщо б в тебе не боліло, і ти б не сидів у шпиталю, а був би вдома і працював.

Я не міг сказати: "А ти ж сидиш у шпиталі, хоч і не "дивилася" ніколи". Я тільки сказав: "Будем працювати хоч тут, моя дитино".

І ми вкупі кошики плели і всяку сліпецьку роботу робили, тільки я все був хворий, все мене боліло через тії очі, а дитина була ще мала, то й робота наша йшла абияк.

Дитина мала дуже тонкий слух і зараз чула по шелесту повільнішому, коли я вже томився роботою. Тоді вона клала свою ручку на мою роботу і казала: "Покинь, я скінчу твого кошика, тут уже мало лишилось, таке, що й я можу. Ти ніколи міри не знаєш в роботі!"

Вона часто говорила гнівно, а ручки тим часом дуже ніжно і сердечно стискали мою руку, і мені жаль було тих добрих, бідненьких ручок до моєї колючої роботи.

- Кошик може почекати й до завтра, а коли ти не маєш своєї роботи, то краще заграй мені трошки, а я полежу, мене менше болить, як ти граєш.

І дитина зараз приносила свою важку арфу (занадто важку для її тонких дитячих ручок) і грала мені, і біль мій затихав, і я більше марив про щось невиразне, ніж думав над тим, як зникла хмарка, та чи я сліпий, та видющий. І так було добре...

Та мені жаль було, щоб вона трудилася ручки над важкою арфою і твердими

струнами, що натирали їй пухирі на пальцях, до того ж вона часто плакала по музиці і знов питала мене, що то таке сонце, що то таке світло, і як то "бачити", і нащо то "дивитись"; такі розмови мучили нас обох, і мені після них завжди очі боліли. Згодом вона вже привчилась не питати, але все одно я знав, що вона про те думає, і мені мало було що легше... Та їй теж... Тоді я посилав її гратись з іншими хворими дітьми (вони все більше у "схованку" грались), а сам ішов до сестри милосердя, що доглядала мене в шпиталі

О, вона була справжня сестра для мене, лагідна, ніжна, тиха, її музикальний голос помагав мені думати (вкупі з моєю товаришкою-дитиною), що для людей досить тільки "слухати": її тонкі, гладенькі, немов шовкові, руки давали мені ілюзію, ніби я "бачу" їх аж до самого дна душі. І коли ми ходили удвох по садку – на нас спадав ніжним дощем, ледве дотикаючись лиця, весняний цвіт і роса з дерев, а пахощі квіток напливали тихими хвилями, – я не раз зовсім забував, що я не бачу і не розбивав собі голови над тим, чи я сліпий, чи я видючий, мені було так, як бувало ще замолоду, кола я зовсім був здоровий та ходив у темні, непрозорі нічки-петрівочки слухати соловейків у рідному гаю, я тоді слухав соловейків і зовсім не думав, що краще – день чи ніч. Отак мені часто було при моїй сестрі, навіть очі переставали боліти. А коли вони все-таки чого-небудь починали боліти, то вона казала, що вона знає, як і чого то болить, і не питала ні про що, тільки клала свою шовкову рученьку на мої очі, і ніколи при ній мій біль до кривавих сліз не доходив. Вона нічого не розпитувала в мене, але я сам їй багато-багато казав, все, що хотів, і то було легше, ніж ті розмови з самим собою у якому закутку, що я бувало провадив, ховаючись від світла і людей.

Сестро моя, як мені було добре з тобою! Ти вигоїла в мені все, що тільки в силі людській було вигоїти. Ти і тая гнівна та добра дитина вернули мене коли не до здоров'я (я таки не знаю, чи буду я коли зовсім здоровий...), то хоч до життя, визволили мене від того лютого болю, від тих кривавих сліз. І вийшов я із шпиталю в світ, все ще хворий, але з якоюсь надією. Ждати в шпиталі одужання було б довго: я все ще боюся глянути на сонце і не розкриваю очей вдень, щоб не глянути на світло, але я знаю, коли день, а коли ніч, бо якось червоно стає в очах, а часом чорно, – ще буває і якось невиразно, не то біло, не то сиво... щось так, як світання або смерк... я ще не знаю, що воно таке, я ще боюся дивитись... я все ще не певен, чи не сліпий я часом, бо й сліпі часом тямлять, коли день, а коли ніч. Я не одважусь відкрити очі... але, може, колись одважусь! Люди кажуть, що я вже мушу бути видючий, але я не знаю, боюся знати.

Я вже давно не бачив своєї дитини, але чув, що вона піросла і стала сподіватись сама, не тільки її родичі, що буде ще колись видюща. Я віддав би їй всю **свою** надію, аби її надія стала ясна і правдива.

А моя сестра... Ох, я чув, що вона... ні, **про неї** я не можу сказати того страшного слова, що стільки раз казав сам про себе. Я хотів би знати, чи вона справді набавилась якоїсь хвороби очей (у шпиталі часто бувають заразливі хворі, – може, й я був таким?), чи то в неї тільки втома трудного життя так відбилась (то часто буває). Коли то тільки втома, то вона **мусить** минути, я поможу, щоб вона минула.

Я часто думаю про неї, і така моя мрія: я візьму з її рук важкий, колючий костур, що дали їй добрі "товариші", і кину його геть межи дрова і візьму її під руку, і підемо так, як ходили колись по садочку. "Милостині" нам не треба, ми можемо працювати хоч **щось** – і буде нам так, наче ніхто нікого не **провадить**, а що просто ми **йдемо** – сами, але поруч. Ми будемо ходити або тим шляхом, що вона знає, або тим, що я знаю. Вона знає шлях в лісі, а я понад морем: і там, і там буде гомін і вільне повітря, ми будемо **слухати** разом і розкажемо вголос, що ми **думаємо** про ліс і про море. Вона зірве квітку і дасть мені напитись пахощів душі лісу (вона і вночі квітки знаходить), я знайду мушлю і дам своїй сестрі послухати, в мушлі шумить "душа океану", і так ми будемо **слухати душу**. Коли нам обом стане тужно до сонця, моя дитина заграє нам на своїй важкій арфі, на твердих, срібних струнах ті мелодії, що криваві сльози в срібну росу змінять, – вона вже піросла, либонь, ручки зміцніли, вона вже більша і не буде задавати дитячих питань, вона буде грати й мовчати, я знаю.

А може, ми... ми обоє, я і сестра, таки побачимо... побачимо **його**... "сонечко наше боже, святе!" А як ні, то хоч світло **його**, то хоч барву легеньку... Хто раніш побачить, той буде мовчати, щоб не вразити другого, ще невидючого. Буде мовчати, тільки піде ще обережніше, і поведе свого друга ще певніше, і дасть йому **почути** всю красу моря, всю розкіш лісу, так, дасть **почути**. Але й краса і розкіш не буде краща, не буде розкішніша, ніж та душа, що ми слухали обоє, як були невидючими. Я те знаю. Я ж і тебе **не бачу**, моя сестро прекрасна, **але я** чую тебе, і, певне, тим я люблю тебе більше, ніж всі товариші твої. Я не маю костура, щоб дати тобі, але я дам **себе**, такого слабого, як я тепер, – чи приймеш?..